

ЩРИХИ ОТ НОРМАТИВНО-ПРАВНАТА УРЕДБА НА ИЗТОЧНОРУМЕЛИЙСКАТА МИЛИЦИЯ

Антон Дончев

OUTLINES FROM THE NORMATIVE AND LEGAL SYSTEM OF THE EASTERN RUMELIAN POLICE

Anton Donchev

Abstract: *The existence of the Eastern Rumelia's militia in terms of its normative rules is directly related to the legislation in the Autonomous Community. The decisions of the Berlin Congress set the beginning of Eastern Rumelia, and according to the normative rules left by the Berlin Congress, it is firstly its legislation – the Organic Statute.*

Key words: *Rules, Eastern Rumelia's militia, statutes.*

Съществуването на една войскава единица не е възможно без наличието на основни принципи и правила, обединени в устав, и множество устава, събрани в съответния закон. Обратното би превърнало всяка войскава част в обикновена разбойническа банда. В тази насока е и задължителната необходимост всички правила, на които е подчинена войската, да са строго съгласувани с установените в съответната държава закони. Оттук следва, че съществуването на Източнорумелийската милиция от гледна точка на нейната нормативно-правна уредба е пряко свързано с изграденото законодателство в автономната област. Решенията на Берлинския конгрес поставят началото на изграждането на Източна Румелия, като според рамките, оставени от Берлинския конгрес, първо е законодателството ѝ – Органическият устав¹. Успоредно със съществуването на областта започва своя път и Източнорумелийската милиция. Изграждането на войската, проблемите и особеностите от съществуването ѝ са визираны в някои изследвания [**История на Сръбско-българската война 1925; История на Сръбско-българската война 1971; Вълков, Г. 1977; Дончев, А. 2016, с. 83–94; Стателова, Е. 1983, с. 14–29**], но проблемът с нормативно-правната уредба на милицията може да бъде изяснен, след като стъпим на малкото запазени и неизследвани до този момент архивни източници.

Най-старите запазени документи, свързани с дисциплината в Източнорумелийската милиция, са от 1880 г. [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 8-а]. Макар и

---

¹ Повече за изработването и характера на Органическият устав вж **Стателова, Е. 1983, с. 17–42.**

написани ръкописно, те представят първите насоки за изграждането и развитието на милицията като модерна войска, с ясни и много строги правила и наказания. Уставът по военна дисциплина е част от по-голям документ – Публично административен правилник [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 8-а]. Военната дисциплина в Румелия се регламентира от единадесет глави, съставени от общо 132 члена. Още в самото начало текстът изяснява, че този правилник има сила на закон в областта и е гласуван и приет от Областното събрание [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 8-а].

Глава първа е озаглавена „Общи правила“ и се състои от 7 члена. Първи член се отнася до задължителното строго изпълнение на всяка заповед, наложена от по-висшестоящ, в която и да е войскова част, и моменталното наказание при неизпълнението ѝ. Втори член разглежда отдаването на чест на по-старшия във войсковата част. Наказанието е също моментално при показано неуважение. Трети член разкрива, че при безпрекословно изпълнение на заповед, издадена от конкретния началник, отговорността за последствията носи началникът, но ако при изпълнението на тази заповед изпълнителите престъпят клетвата, направена от тях, то вината и отговорността за резултата се поделва между двете страни [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 8-а].

В четвърти член се посочва, че началникът носи пълната отговорност за дисциплината и порядъка в редиците на подчинената си единица; той трябва да бди за справедливостта и благосъстоянието на всеки един под негова заповед и като цяло да отговаря за правилното развитие на частта си [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 8-а].

Следващите три члена представят общественото спокойствие и мерките при нарушението му от войни на Източнорумелийската милиция. Първо и основно задължение на командира е да принуди всички под негова власт да се успокоят и да прекратят безпорядъка [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 9-а]. Те, от своя страна, са длъжни с всички сили да съдействат на прекия си началник за овладяване на конкретната ситуация. При необходимост управляващите кадри могат да използват оръжие, срещу което няма да им бъде търсена наказателна отговорност. При толкова тежки случаи командирите са длъжни да пишат рапорт до началството си като тук целта не е само да известят за тежката ситуация, а и да получат допълнителни разпореждания за по-нататъшни действия. Относно правото за налагане на дисциплинарни наказания при извънредни ситуации, – правата на командира на Ескадронната полубатарейа и на ротите от Учебния батальон са приравнени с тези на дружинните командири в мирно време [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 9-а]. Командирите имат същите дисциплинарни права каквито настоящият Устав дава на командира на Учебния батальон. Командирите на дружините, от друга страна, разполагат с права които се разпределят по пирамидата на управление. Всяко наказание се записва в специален наказателен журнал, който се съхранява в ескадрона, в полубатарейата

и ротите – за по-ниските чинове, и в щаба – за по-високите офицерски чинове [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 10-а].

Втора глава разглежда дисциплинарните престъпления и наказания. Първите два члена уточняват що е дисциплинарно наказание и важният факт, че на такова наказание подлежат всички маловажни престъпления в и извън служба, нарушение на обществения порядък и не са предвидени в юрисдикцията на военния съд [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 10-а]. В следващия член се разглеждат случаи, в които едно или повече лица са извършили престъпления, подлежащи на наказание от дисциплинарния устав, и други подобни, подлежащи на военен съд. Тук решението по кой път да се поеме с подсъдимите се определя от началството в Пловдив: когато виновните са повече от един, задължително се подвеждат под съдебна отговорност всички – главните и съучастниците им. Ако обвиняемият е получил и изтърпял дисциплинарно наказание, а по-късно се установи, че за същото престъпление той трябва да бъде подведен под отговорност от военен съд, то той не може да се освободи от това преследване, като съответният военен съд взема под внимание изтърпяното наказание [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 10-а].

Акцентът в *трета глава* пада върху дисциплинарните наказания, налагани на низшите чинове в Източнорумелийската милиция. Още в първия член са изяснени видовете наказания, които могат да бъдат налагани на войниците – забрана за излизане от казармата или дори в двора на поделението; забрана да служат в ротата (най-много за осем дни); обикновен арест до един месец; строг арест до 20 дни; арест при изключително строг режим до 8 дни [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 11-а]. Подофицерите подлежат на същите наказания като обикновените войници с някои малки изключения. Кадровите подофицери не могат да се наказват с работа, както обикновените войници, нито със строг и усилен арест, а разрешението е само обикновен арест на хляб и вода [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 11-а]. Има и допълнителни наказания за последните, които не могат да бъдат налагани на обикновените войници – забележки и мъмрене; изгонване от служба за не повече от три месеца; загуба на право за производство в офицерски чин; загубване на подофицерското звание. При доказване на вина за по-тежко престъпление конкретният случай може да бъде отнесен към военен съд за налагане на по-сериозна присъда. Ако конкретното войсково поделение е на поход, маневри и други занимания извън мястото си на постоянен престой (вкл. война), войниците, които са наказани с арест, получават наказание труд. Тези, които са се провинили по-тежко и наказанието им е строг арест, се наказват да стоят мирно по два часа на ден в пълно бойно снаряжение. За престъпления, подлежащи на тежък арест, наказанието при полеви условия е стоене мирно в пълно бойно снаряжение на два пъти по четири часа на ден, като за този род наказание броят на дните е равен на броя дни, отредени в ареста [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 11-а].

Четвърта глава е озаглавена „За йерархическата власт на началниците на налагането на дисциплинарни наказания на подвластните им подофицери и войници“. От първия член става ясно, че подофицерите, изпълняващи длъжността на началници на едно отделение, имат право да забраняват на войниците си, които са се провинили, да излизат в казармения двор за един ден, да ги наказват с извънреден наряд, да ги изпращат на извънредна служба, без да имат ред, в разстояние на два дни [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 13-а].

Взводните подофицери имат право да затварят в арест войници до два дни и да ги наказват с извънредни наряди – до два наряда. Подофицерите, които заместват отсъстващи командири, могат да налагат наказания на провинилите се низши чинове със същата тежест като началниците [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 13-а].

Сержант-майорите имат право да забраняват на подчинените си да излизат в двора на поделението в течение на четири дни, да им назначават до три извънредни наряда, да налагат арест на подофицерите и войниците най-много за един ден [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 13-а].

Сублатерн-офицерите от всички роты имат право да налагат на по-низшите чинове същите наказания като сержант-майорите, с една разлика – имат право да налагат арест до два дена [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 13-а]. Сублатерните офицери, които са на служба извън ротите, имат същите правомощия като тези в ротите [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 13-а].

Ротните командири в мирно време имат право да забраняват на подчинените си войници да не излизат на двора в продължение на най-много петнадесет дни, да налагат най-много осем последователни наказателни наряда, да наказват с арест най-много за шест дена и със строг арест за най-много два дни. Ротните командири и всички офицери, които командват едно отделение в командировка, имат същите права и когато поверената им рота е извън поделението [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 13-а].

Дружинните командири в мирно време имат право да забраняват на подчинените си излизане в казармения двор най-много за един месец. Също така могат да наказват с арест до дванадесет дни, със строг арест до четири дни и с усилен арест до четири дни [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 13-а].

Следвайки йерархията в Източнорумелийската милиция, не може да не споменем и един от най-важните чинове за градежа на войската – командирът на учебния батальон. Той има право да наказва със забрана за излизане от двора с „много или малко време“ [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 14-а], да налага арест до един месец, под строг арест до двадесет дни, под усилен арест до осем дни, като този тип арест може да бъде удължен от командира по лична преценка, без да надвишава един месец. Не на последно място командирът на Учебния батальон може да лиши временно от правото за производство в офицерски чин [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 14-а].

Командирът на милицията единствен и само той има право да разжалва предложените за наказание сержант-майори и подофицери, като ги лишава от звание и/или ги причислява в разряда на наказаните.

Следващата – *пета глава* – се занимава с дисциплинарните наказания, налагани на офицерите във войската на Източна Румелия. Като цяло офицерите подлежат на няколко вида наказания: забележки и мърне в устен или писмен вариант, забележки или мърне пред събранието на офицерите, забележки или мърне, направени писмено в регистрите на личния състав, домашен арест най-много до един месец, до двайсет дни строг арест, загубване на правото за производство в по-висок чин и спиране от служба за не повече от шест месеца. Специален член 34 уточнява, че ако някое дисциплинарно наказание бъде наложено от офицер, без достатъчно доказателства, то по преценка на командира на милицията този офицер може да бъде уволнен от служба.

Глава шеста от военния устав разглежда йерархическата власт на началниците в налагането на дисциплинарни наказания на офицерите. В самото начало са изяснени правата на ротните командири от Учебния батальон, от ескадрона, от полубатарейата и от дружините. Те имат право да правят забележки и мърне на подведомствените им офицери, да им налагат арест до три дни, като задължително уведомяват за това дружинните командири. Освен тези правомощия командирът на една рота в особена командировка разполага с дисциплинарните права на дружинните командири. В такива случаи, когато в една командировка са повече от един ротни командири, тези права има най-старшият по чин между тях.

По-нататък става ясно, че началникът на централната администрация и дружинните командири спрямо подведомствените си офицери в мирно време имат право да отправят забележки и мърне на офицерите, да ги поставят под домашен арест най-много за пет дни и на строг арест за три дни. От друга страна, командирът на Учебния батальон има право да мъри офицерите, командващи частите от батальона, да им налага домашен арест за не повече от три дни и строг арест за най-много седем дни [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 14-а].

Вървейки по йерархията на милицията, уставът разглежда правата на началника на щаба на милицията. Той разполага с всички дисциплинарни права, предоставени на командира на Учебния батальон, спрямо подведомствените му в щаба и всички други офицери от милицията, с изключение на командира на Учебния батальон и на дружините, на които има право да налага само мърне – устно или писмено.

В края на главата са уточнени и правата на началника на милицията, който има право да прави писмено или устно мърне на командващите в милицията, да наложи домашен или строг арест най-много за един месец на всички офицери от милицията. Той има право също така да представя на главния

управител списък с имената на дружинните командири и другите офицери, които не заслужават производство в по-горен чин. Към този списък задължително трябва да се приложат мотиви. Не на последно място командирът на Източнорумелийската милиция има право да предлага на главния управител всеки един от своите подчинени за спиране или сваляне от служба съгласно предписанията на Органическия устав [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 14-а].

Следващата – *седма глава* – поставя йерархическата власт на началниците в налагането на дисциплинарни наказания в особени случаи. Като начало комендантите на градовете и окръжните военни коменданти имат право да налагат арест на военни лица, които не са им подведомствени, в пределите описани по-горе или когато с действията си нарушават спокойствието си и обществения порядък; когато военните или полицейските заповеди или служебното им достойнство е нарушено; когато едно престъпление се извършва от военното лице на място, където няма преки негови началници, или престъплението е извършено от военно лице, докато е в отпуск или служебна командировка, дори и да е в района на прекия му началник, и когато властта на извършителя е по-голяма от тази на военния началник в мястото на престъплението [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 17-а].

Тези дисциплинарни наказания могат да се налагат и според старшинство, когато няколко части са командировани в един и същ град. Началниците на караула и дежурните офицери имат право при нужда от справяне с порядъка да поставят под арест войници, неподчинени на тях, но нарушаващи реда във войската. Нарушителите трябва задължително да бъдат докладвани на преките им началници. Друг случай е когато един младши в присъствието на старши нарушава обществения порядък, дисциплината във военната служба и не от даде установената чест на старшия, последният може да му направи забележка или да го арестува. Този член важи за всички видове старшинство. Ако обвинените младши войни или офицери откажат да изпълнят наложеното им наказание, се предават на военен съд и попадат под ударите на военния закон. Двете страни в изяснения проблем (и старшия, и младшия) са длъжни да изяснят писмено преките си началници за случая, доказателствата към него и причините за наложеното наказание. От своя страна, уведоменият комендант също е длъжен да уведомява преките началници на двете страни. Наказанието се определя от прекия началник на войника, а ако виновният няма началник в мястото на престъпление, то се налага от командира или коменданта на конкретното населено място. Срокът на задържане, ако има такава, е най-малко двадесет и четири часа. Военните устави на милицията продължават с уточняване на порядъка в налагането на дисциплинарни наказания. Накратко – в началото се уточнява, че всеки началник в армията има право да налага наказание само на подчинените си, с изключение на случаите посочени по-горе. Всеки началник, налагащ наказание, е длъжен да се допита до по-старшия от него; ако това е самият

началник на милицията, то той задължително трябва да се допита до генерал-губернатора на областта. По-старшият може да се намеси в работата на подчинения си командир, когато е забелязано колебание в службата на подчинения командир или има отношение към този, на когото налага наказание, ако има рапорт към подчинения командир, че не е наложил наказание при престъпление. В тази линия на правила е възможността по-старшият да отменя наказание, наложено от негов подчинен, поради прекалена строгост спрямо извършеното нарушение, също така един началник не може да налага за две еднакви нарушения различни наказания, а когато е постановен арест, той задължително трябва да е с определен срок – никой не може да поставя в ареста подчинен военнослужещ безсрочно [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 17-а].

Член 56 от военните устави цели да канализира тежестта на наказанията. Това е доста съдържателен момент от всеки наказателен правилник и тук, разбира се, основните фактори са доста условни, но като исторически документ за нас представляват особен интерес. И така – в Източнорумелийската милиция военните устави определят следните критерии за налагане на наказание: 1. Свойство на престъплението; 2. Обстоятелствата, които са го причинили; 3. Поведението на виновния, като тук се засягат и случаи на неизпълнение на общите закони и се вземат предвид наказанията и в службата, и тези, които се налагат извън казармата [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 21-а].

Когато няма достатъчно доказателства за конкретно наказание, обвиняемият не може да се наказва, но задължително се пише дознание за случилото се, а ако е необходимо – следствието се поема от по-висши органи в милицията. Строгостта на наказанието може да се засили и то съответно да стане много по-тежко, когато виновният е направил едно и също престъпление няколко пъти, извършено е по време на изпълнение на важни военни дела на неговата част; когато престъплението е извършено едновременно с нарушение на военното чинопочитание или когато то е следствие на какъвто и да е безпорядък. Строгостта на наказанието може да се увеличи и в случаите, когато наказанието е необходимо за пример, чрез който да се повлияе положително на конкретната войскава част. Всички наказания, включително и за офицери, задължително се описват и съхраняват. Изключение правят различни словесни наказания, мъмрене и други подобни. Всички наказания се записват в журнала на наказанията [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 21-а].

За да се уволни едно лице от служба по престъпление, трябва да се направи пълно изследване на престъплението и поведението на виновния, да се предложи на подлежащия на уволнение да представи прошение за уволнението му, а ако не представи прошение за уволнение, то се пристъпва към съответните действия. И като финал на тази част от уставите се уточнява, че началниците, които са наложени дисциплинарни наказания, са длъжни да съобщят за случилото се на по-високите началници. Съобщенията задължително се предават по линията *началник отделение – дружинен командир*, като

задължително съобщението за наказание се предава на следващия по йерархия във войската.

В *глава девета* се разглежда порядъкът на изпълнение на дисциплинарните наказания. Налагането на постановено наказание може да се забави, ако изпълнението му зависи от съгласието на командващ от по-висок ранг [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 21-а]. От друга страна, изпълнението на наказанието не може да се забави, поради оплакване на друг началник, необвързан с конкретното решение. Интерес буди член 66 от същата глава, според който месецът се брои за 30 дни винаги и съответно наказаното лице губи заплатата си според това разпределение, като съответната сума, удържана от заплатата на наказания, отива в областния „ковчег“. Тази мярка е в сила както за обикновените войници, така и за всички офицери служители на Източнорумелийската милиция [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 21-а].

Ако наказанието е арест то той може, ако е за низшите чинове, да е обикновен арест, в който въдвореният е затворен в отделна килия, където получава храна от ротата си и спи на „голи дъски“ [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 21-а]. Строгийт арест предлага на задържания същите условия, но храна не получава от ротата си, а е на хляб и вода, като хляб може да му се дава всеки ден, но топла супа най-много на три дни веднъж. Третият вариант за арест е т.нар. усилен арест, при който храната отговаря на предходния вид арест, но въдвореният е затворен в тъмна килия [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 22-а]. Абсолютно забранено е на всички поставени под арест, без значение от вида му, да пушат, да пият вино и ракия, да четат книги, да пеят песни и да получават съобщения отвън [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 22-а].

Отделен член разглежда видовете арест за офицерите в милицията [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 22-а]. Уставът предвижда като първа мярка домашен арест. При този вид арест, офицерът е задържан в квартирата му или в специално помещение при неговата част, като не му се отнема оръжието. При втория вид арест, офицерът се задържа, като оръжието му се отнема за периода на наказанието, а арестът отново може да е в домашна обстановка или в специална стая при частта му. При строг арест местата за въдворяване на офицера са същите, както по-горе, но освен отнемане на оръжието му се постановява и часовой. Последният член от тази глава представлява едно странно, но интересно хрумване – наказанието на който и да е виновен войн от Източнорумелийската милиция не може да му бъде наложено, ако той не се намира в трезвено състояние. Изпълнението на наказанието се „отлага, докогато той изтрезнее“ [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 22-а].

Разрядът на наказанията е урегулиран в *десета глава*. Накратко, оттук нататък всяка рота се задължава да има списък, в който се записват всички военни лица, които се намират в разряда на наказанията. Същите списъци или техен препис трябва да се държат и в канцеларията на батальона и на дружината.

Включените в разреда на наказанията се обявяват за лишени от доверие и до възстановяването им не могат да бъдат произведени в подофицери и десетници, не се нареждат в почетния караул и не могат да добиват временни отпуски. Задължителният срок за записване в разреда на наказанията е от шест месеца, което време не се счита за служба. От друга страна, войниците, включени в горния списък са лишени от подофицерско звание, не могат да се върнат в това звание, докато са в разреда, не се допуска и производството им в подофицери. Низшите чинове, преведени в разреда на наказанията, след като прослужат шест месеца, без да допуснат никакви провинения, могат да получат прошка и да бъдат извадени от този разред, единствено и само от началника на милицията по предложение на батальонния или дружинния командир. Прощката на наказанието и изваждането от разреда по-рано от шест месеца могат да се разрешат само от началника на милицията във вид на награда или особено отличие [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 22-а].

В следващата глава се изясняват създаването и задачите на наказателните журнали. Всяко дисциплинарно наказание, с изключение на устните забележки и мъмрене, задължително се записват в журнала. В дружината и батальона трябва да има два вида журнали: 1. Наказателни журнали, един за низшите чинове, който се държи в ротата, и друг, който се държи в дружинния щаб; 2. Наказателен журнал за офицерите, който се съхранява от адютанта на батальона или на дружината. В този журнал, отнасящ се за низшите чинове, задължително се внасят и наказанията, произнесени от военния съд. Освен това всяка една страница от него, трябва да бъде засвидетелствана с подписа на ротния командир. От друга страна, дружинният командир трябва поне два път в годината да инспектира журналите и да се подписва за всеки месец. Началникът на милицията има право да проверява тези журнали по свое усмотрение и във всеки един момент от годината. В случай на преместване на войник от една част в друга с него се изпраща и препис от наказателния журнал от старата му част [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 26-а].

Дисциплинарните наказания, наложени без съд, не се внасят по служебните списъци, освен ако един офицер е отстранен по дисциплинарни причини, свален от по-висока длъжност и други [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 26-а].

Оплакванията и претенциите са уточнени в *глава дванадесета* от устава [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 26-а]. Тук са изяснени накратко термините „оплакване“ и „претенция“, след което става ясно, че в Източнорумелийската милиция никой не може да повдига оплаквания и претенции за други хора, освен лично за себе си. Също така оплакванията и претенциите не могат да бъдат заявявани по време на изпълнение на служба. Военните лица трябва предварително да представят на своите преки началници своите доводи. Оплаквания против строгостта на наказанията не се допускат. Изключение правят само случаите, когато началникът е надминал предоставената му власт. Оплакванията могат

да бъдат представени писмено или устно, единствено и само на началника на оплаквания се. Задължително писмени са само оплакванията и претенциите срещу командира на батальона. Ако подалят оплакване или претенции не получи никакъв отговор до шест месеца, има право да подаде жалба за отказване на правосъдие, която задължително трябва да е насочена към по-високостоящ началник. В случаите, когато подалят жалба не успее да докаже твърдението си, той понася наказание, което се налага по решение на началника на батальона или дружината. Всяка рота се задължава да създаде и съхранява регистър на претенциите, в който ротният командир записва неизпълнените претенции със забележка, уточняваща причините за решението, а освен тях тук се съхраняват и всички претенции, които са се оказали неправилни или лъжливи [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 26-а].

Предпоследната – *тринадесета глава* представя законовите рамки на паричните глоби, които могат да бъдат наложени по административен порядък. Първото важно уточнение изяснява, че паричните глоби не могат да се налагат за нарушаване на дисциплината и маловажни нарушения на обществения ред. Когато установеното нарушение е извършено по небрежност и командирът на виновния военнослужещ постанови, може да се наложи парично наказание, което да възстанови дребните щети, нанесени от виновника. Парично наказание може да се наложи на военно лице и когато началникът му установи, че то е нанесло обида към частно лице, което е предявило иск. Освен паричното наказание при този случай може да се наложи паралелно и дисциплинарно наказание. Паричната глоба може да се налага от началника на милицията, когато не надвишава 1500 гроша, и от генерал-губернатора на Източна Румелия, когато не надвишава 5000 гроша. В случаите, когато сумата е над 5000 гроша, губернаторът предоставя решението на военен съд. Когато паричното наказание се налага на офицер и е в размер по-голям от заплатата му, се допуска конфискация на имуществото му, ако той притежава такава. Обикновените войници на срочна служба в милицията не могат да бъдат глобявани чрез отнемане на заплата. Те могат да получават парична глоба, само когато притежават имущество. Ако глобата надвишава 2000 гроша и войникът не притежава имущество, то неговото наказание се предава на военен съд, който преобразува глобата в активна присъда.

Жалба против решение за глоба може да се подаде от обвинения най-много до три месеца от влизане в сила на наказанието.

Последната, *четирнадесета глава* разглежда офицерското общество и мерките за запазване достойнството на военната служба [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 28-а]. С цел запазване морала, дисциплината и доброто име на офицерите в милицията всяко нарушение, извършено от тях, се разглежда от офицерски съд и се предоставя на началника на милицията. Щабофицерите до дружинен командир не подлежат на съд на офицерското общество. За целта

в Източна Румелия се формират две съдилища на офицерското общество. Първият съд ще се формира в град Пловдив и ще отговаря за дружините на Пловдивски, Татар-Пазарджишки и Хасковски департамент, а другият ще се изгражда в Сливен и ще отговаря за дружините на Сливенски, Старозагорски и Бургаски департамент [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 28-а]. Съставът и на двата е абсолютно еднакъв.

Съдът на офицерското общество се състои от седем членове, които трябва да са офицери с чин, не по-нисък от поручик. Заседанията му са в състав от пет души, а останалите двама са резервни членове. Съставът се избира всяка година през месец януари с тайно гласуване, под председателството на най-възрастния член, присъстващ шабофицер или дружинен командир, принадлежащ на подведомствените му дружини. Денят и часът на избора се определят от началника на милицията с приказ. По същия начин командирът съобщава на подчинените си дружини за резултатите на следващия ден [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 29-а].

При започване на работа съдът се председателства от най-възрастния член на Съда на офицерското общество, а времето за работа на съда се определя от началника на милицията на Източна Румелия. Действията на съда се заключават в устно обсъждане на извършеното престъпление от офицер и изслушване на обвинения офицер и неговите доводи за невинност. Обвиняемият може да поиска промяна на състава на съда, самите заседатели могат да поискат замяна също, като председателят може да реши дали доводите за смяна са правдоподобни, при промяна може да се използват единствено двамата резервни членове. Съдът води задължително протокол, в който се вписват всички обсъждания и решения [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 29-а].

След приключване на заседанията може да се постанови на подсъдимия оправдание, мъмрене, да се предложи отчисление от службата без вписване в служебния му списък или същото, но с вписване в служебния му списък [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 29-а]. Окончателното решение на Съда на офицерското общество се обявява незабавно на подсъдимия, а след това задължително се представя заедно с рапорт, изготвен от председателя на началника на милицията. Съдът е задължен да предостави и препис от протокола на събранието. Жалби срещу решенията на съда не се допускат. Наказаният офицер може да подаде жалба до началника на милицията до три дни, след като е обявена присъдата, само за нарушения на правилника, извършени от съда по време на заседанията му. Командирът на Източнорумелийската милиция има право да унищожи решението на този съд, ако то е взето в нарушение на основните устави. В такива случаи се разпорежда ново заседание, на което може да присъства и самият началник на милицията. Всички отчисления по решение на този съд се извършват единствено и само от командира [ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1, л. 30-а].

Неоспорим факт е, че първоначалното изграждане и сработване на войската се случва благодарение на военните устави. Практически същест-

вуването на Източнорумелийската милиция може да се раздели на два периода – преди и след влизането в сила на правилата. Положителната промяна е факт и след 1880 г. настъпва период, в който войската на юг от Балкана се развива професионално и в унисон с най-модерните за времето военни подразделения. Разбира се, говорейки за всички тези устави, не може да се пропусне заслугата на началника на Източнорумелийската милиция генерал Вилхелм Щрекер, на когото се дължи появата на военните устави и цялостното укрепване на подчинените му дружини.

С напредването на времето обаче нуждата от военен закон, прилагаш себе си уставни норми, и съществуващ военен съд, който да отговаря за по-тежки престъпления в милицията, става крайно наложителна.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Архивни източници/извори

ДВИА – Държавен военно-исторически архив – Велико Търново, ф. 42-п, оп. 1, а. е. 1.

Публикации:

Вълков, Г. 1977 – Георги Вълков. Руските учители на българското войнство (1877–1885). София. [Georgi Valkov. Ruskite uchiteli na balgarskoto voynstvo (1877–1885). Sofia.]

Дончев, А. 2016 – Антон Дончев. Търновосейменският отряд във военната защита на Съединението 1885 г. – В: Македонски преглед. кн. 2, 2016. [Anton Donchev. Tarnovoseymenskiyat otряд vav voennata zashtita na Saedinenieto 1885 g. – V: Makedonski pregled. kn. 2, 2016.]

Стателова, Е. 1983 – Елена Стателова. Изграждане на въоръжените сили на Източна Румелия. – В: Военноисторически сборник, 1983, кн. 6. [Elena Statelova. Izgrazhdane na vaorazhenite sili na Iztochna Rumelia. – V: Voенноistoricheski sbornik, 1983, kn. 6.]

Стателова, Е. 1983 – Елена Стателова. Източна Румелия (1879–1885). Икономика, политика, култура, София. [Elena Statelova. Iztochna Rumelia (1879–1885). Ikonomika, politika, kultura, Sofia.]

История на Сръбско-българската война 1925 – История на Сръбско-българската война 1885 година. София. [Istoria na Srabsko-balgarskata vojna 1885 godina. Sofia.]

История на Сръбско-българската война 1971 – История на Сръбско-българската война 1885 година. София. [Istoria na Srabsko-balgarskata vojna 1885 godina. Sofia.]

Съкращения

а.е. – архивна единица [arhivna edinica]

оп. – опис [opis]

Ф – фонд [fond]